

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

จากความรู้ที่มาจากความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ และแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้มาซึ่งนิยามเฉพาะดังได้กล่าวในบทนำและบทที่ 2 แล้วนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยไว้ดังนี้

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ถือว่าเป็นการวิจัยข้อมูลในขั้นต้น (Exploratory Research) เพื่อให้เป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยข้อมูลโดยละเอียดต่อไป และการวิจัยนี้ได้แบ่งรูปแบบออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรก จะเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ในรูปแบบข้อมูลการตรวจสอบความถี่ (Tally) ของแต่ละหัวข้อที่นำเสนอเรื่องการสร้างสื่อแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมขององค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทย เพื่อนำมาช่วยวิเคราะห์ในส่วนที่สอง ส่วนที่สอง จะเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เกี่ยวกับลักษณะ กระบวนการผลิต และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกใช้สื่อและต่อกระบวนการผลิตสื่อแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมขององค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทย

ประชากรที่ศึกษา

ได้แก่ องค์กรพัฒนาเอกชนทั้งหมดในประเทศไทยที่ยังคงดำเนินงานอยู่จนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีทั้งหมด 461 องค์กร

การสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

จากเอกสารทำเนียบนามองค์กรพัฒนาเอกชน (Directory of Non-Governmental Organizations) ปี พ.ศ.2540 ทำให้มีขั้นตอนการสุ่มตัวอย่างดังนี้

ขั้นแรก เลือกองค์กรพัฒนาเอกชนมา 88 องค์กร โดยมีเกณฑ์การเลือกคือ

1. เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนเครือข่ายสิ่งแวดล้อม
2. เป็นองค์กรที่มีบทบาทส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ขั้นที่สอง ใช้การเลือกเลือกสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์การเลือกดังนี้

1. เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ผลิตสื่อเพื่อพัฒนาความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม หรือ
  2. เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ส่งเสริมให้เกิดการผลิตสื่อประเภทต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อพัฒนาความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม
- ซึ่งจากเกณฑ์การเลือกกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว ทำให้ได้ทั้งหมด 9 องค์กร ดังนี้

ก. องค์กรพัฒนาเอกชนส่วนกลาง (กรุงเทพมหานครและปริมณฑล)

- 1) โครงการสื่อชาวบ้าน (Grassroot Micro Media Project)
- 2) มูลนิธิโลกสีเขียว (Green World Foundation)
- 3) มูลนิธิสารสนเทศเพื่อการพัฒนา (Information for Development foundation)
- 4) มูลนิธิสื่อสร้างสรรค์ (Creative Media Foundation)
- 5) ศูนย์สื่อเพื่อการพัฒนา (Media Center for Development)

ข. องค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง

- 1) ชมรมเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตร (The Extension Agricultural Groups) จังหวัดพิจิตร

ค. องค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ

- 1) มูลนิธิโลกทัศน์ไทย (Thai-Worldview Foundation) จังหวัดเชียงใหม่
- 2) กลุ่มฮักเมืองน่าน (Hak Muang Nan Group) จังหวัดน่าน
- 3) โครงการร่วมพัฒนาชนบทลำพูน / มูลนิธิพัฒนาศักยภาพชุมชน (Integrated Rural Development Project) จังหวัดลำพูน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เอกสารและตำราที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยจะรวบรวมเอกสารในด้านแนวคิดสื่อแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมขององค์กรพัฒนา โดยเฉพาะเอกสารเกี่ยวกับประเภทของสื่อที่ใช้แบบมีส่วนร่วมขององค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อนำมารวบรวมเป็นข้อมูลเชิงปริมาณแบบร้อยละ รวมทั้งแนวคิดหรือทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ นอกจากนี้ ยังมีรายงานการวิจัย เอกสารประกอบการสัมมนา บทความ ฯลฯ

2. การใช้เทปบันทึก (Tape Recording) การสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงสนทนาตามประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

- 2.1 นิยามของการมีส่วนร่วมในการสร้างสื่อ
  - 2.1.1 ความหมายของการสร้างสื่อแบบมีส่วนร่วม
  - 2.1.2 เหตุผลและระยะเวลาที่ใช้การสร้างสื่อแบบมีส่วนร่วม
- 2.2 ระดับของการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการสร้างสื่อ
  - 2.2.1 ระดับการวางแผน
  - 2.2.2 ระดับการผลิต
  - 2.2.3 ระดับการใช้
  - 2.2.4 ระดับการประเมินผล
- 2.3 ประเภทของสื่อแบบมีส่วนร่วม
  - 2.3.1 เหตุผลและเกณฑ์การเลือกสื่อ
  - 2.3.2 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเลือกสื่อ
- 2.4 กระบวนการผลิตสื่อแบบมีส่วนร่วม
  - 2.4.1 บุคคลที่เกี่ยวข้องในการผลิตสื่อในแต่ละขั้นตอน
  - 2.4.2 ขั้นตอนการผลิตสื่อ
  - 2.4.3 ข้อควรคำนึงในการผลิตสื่อ
  - 2.4.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตสื่อ
- 2.5 ข้อจำกัดหรือปัจจัยที่มีต่อการสร้างสื่อแบบมีส่วนร่วม
  - 2.5.1 ข้อจำกัดเกี่ยวกับลักษณะประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างสื่อ
  - 2.5.2 ข้อจำกัดเกี่ยวกับองค์กรพัฒนาเอกชนที่สร้างสื่อ
  - 2.5.3 ข้อจำกัดเกี่ยวกับภาวะแวดล้อมของการสร้างสื่อ

ประเด็นเหล่านี้นำไปสู่

1. ประเภทของสื่อที่ใช้แบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมขององค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทย
2. ลักษณะของสื่อแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมขององค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทย
3. กระบวนการผลิตสื่อแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมขององค์กรพัฒนาเอกชนขององค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทย
4. ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกและการผลิตสื่อแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมขององค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทย

การรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย 2 ส่วนคือ

- 1) ข้อมูลจากเอกสาร บทความ และผลงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 2) ข้อมูลจากการวิจัยภาคสนาม ซึ่งเป็นข้อมูลจากวิธีการเก็บรวบรวม 3 วิธีคือ

ก. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความต่อเนื่องโดยเข้าไปร่วมกับกระบวนการสร้างสื่อแบบมีส่วนร่วมขององค์กรพัฒนาเอกชนอย่างน้อย 1 องค์กรจาก 9 องค์กร ผู้วิจัยถือว่าเป็นการสุ่มตามเหตุการณ์ (Sampling by event) คือ จะทำการสังเกตแบบมีส่วนร่วมกรณีที่องค์กรนั้น ๆ ได้มีการปฏิบัติงานสร้างสื่อในพื้นที่ในช่วงระยะเวลาที่ผู้วิจัยกำลังเก็บข้อมูลเท่านั้น

ข. สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key - Informant) ตามประเด็นดังกล่าว ซึ่งบุคคลที่ทำการสัมภาษณ์ในแต่ละองค์กรพัฒนาเอกชนได้แก่

- 1) คุณประดิษฐ ประสาททอง ผู้อำนวยการโครงการสื่อชาวบ้าน
- 2) คุณเดือนเพ็ญ ลิ้มศรีตระกูล บรรณาธิการนิตยสารโลกสีเขียว
มูลนิธิโลกสีเขียว
- 3) คุณยงชัย เจิดอำไพ ผู้อำนวยการมูลนิธิสารสนเทศเพื่อการพัฒนา
- 4) คุณเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ผู้อำนวยการมูลนิธิสื่อสร้างสรรค์
- 5) คุณคมสัน หุตะแพทย์ ผู้จัดการศูนย์สื่อเพื่อการพัฒนา
- 6) คุณทวีศักดิ์ ชัยเรืองยศ ผู้อำนวยการชมรมเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตร
จังหวัดพิจิตร / บรรณาธิการหนังสือพิมพ์เส้นทางกสิกรรม
- 7) คุณพงษ์ธาดา สุริยะ กรรมการผู้จัดการมูลนิธิโลกทัศน์ไทย จังหวัดเชียงใหม่
- 8) คุณไชยา อัครพิศาลบุลย์ หัวหน้าโครงการสื่อเคลื่อนที่ มูลนิธิโลกทัศน์ไทย
- 9) คุณชนม์ชนาทนต์ ยะสมจิตร ผู้ควบคุม / ผู้จัดการรายการวิทยุยังโฮน มูลนิธิ
โลกทัศน์ไทย
- 10) ท่านพระครูพิทักษ์นันทคุณ ประธานกลุ่มอัครเมืองน่าน จังหวัดน่าน
- 11) คุณวาสนา กิณนาธรรม บรรณาธิการจุลสารหน่อไม้ กลุ่มอัครเมืองน่าน
- 12) คุณสุพัฒน์ วงศ์ไชย ประธานมูลนิธิพัฒนาศักยภาพชุมชน โครงการร่วม
พัฒนาชนบทลำพูน จังหวัดลำพูน

ค. จากวิดีโอเทป, เทปคาสเซ็ทที่บันทึกการวิทยุ, ไปสเตอร์, หนังสือพิมพ์, จุลสาร, วารสาร และสื่ออื่น ๆ ที่องค์กรพัฒนาเอกชนนั้น ๆ ได้ทำการผลิตขึ้นมาเพื่อนำมาประกอบในการศึกษาวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล จะใช้ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งข้อมูลจากเอกสาร ทฤษฎี ผลการวิจัย และหลักการของการวิจัยเชิงคุณภาพ มาช่วยในการอธิบายและวิเคราะห์ โดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction) โดยอาศัยการตรวจสอบความถี่ (Tally) มาประกอบการวิเคราะห์

การนำเสนอข้อมูล

ใช้วิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analytical) ประกอบข้อมูลที่นำเสนอในรูปแบบความถี่ในแต่ละหัวข้อการนำเสนอ